

IGNJAT ĐURĐEVIĆ O SEBI U SVOJIM POETICI LUSUS VARIII

Đurđevićeva zbirka latinskih pjesama, kojoj je dao naslov *POETICI LUSUS VARIII*¹, obuhvaća 162 pjesme i jedan anagram u prozi. Odbijemo li od toga 20 njegovih pjesama sastavljenih za nastavne potrebe, koje je toj autografskoj zbirci dodao netko drugi, ostaju 142 pjesme što ih je sam pjesnik pripremio za tisak. Kako je većinu tih pjesama spjevao dok je još pripadao isusovačkom redu, ne smije nas iznenaditi činjenica što u njima prevladava nabožna tematika. S istog razloga malo je tu ljubavne poezije inače tako bogato zastupljene u njegovoj lirici na hrvatskom jeziku. Izuzetak je elegija *SOMNIUM DE DOMINA* (San o Gospoји), koja snažno izraženo senzualnom notom predstavlja pravi biser ljubavnog pjesništva. Isto tako neznatan je broj pjesama povezanih s dubrovačkom sredinom.²

Ovdje želim izložiti Đurđevićeve autobiografske podatke razasute po toj njegovoj zbirci latinskih pjesama. Nalaze se u jednoj pjesničkoj poslanici, u dvije elegije, dvije ode i tri epigrama. Razmatrat ćemo ih onim redom kako su raspoređene u samoj zbirci s naslovima koje im je dao sam pjesnik.

II — EPISTULA AD AMICUM, QUI ROMAE ADFUERAT TYBERIS INUNDATIONI, CUM COLLEGIUM ILLIRICUM LAURETI IGNE EX PROXIMA CAUPONA EXCITATO PROPE ARSISSET.

(Poslanica prijatelju koji je u Rimu doživio poplavu Tibera kad je Ilirski kolegij u Loretu gotovo izgorio od vatre što je izbila u susjednoj krčmi.)

Pjesnik pripovijeda nekom svom prijatelju kako je u Ilirskom kolegiju u Loretu, gdje je tada živio, buknuo požar jer je jedan zid Kolegija bio zajednički s obližnjom krčmom u kojoj se previše ložilo. Živo je prikazana strka i zbrka

¹ Editio princeps tiskana je god. 1956. u Zagrebu, u izdanju JAZU kao 4. knjiga zbirke „Hrvatski latinisti“. Priredio ju je V. Gortan, a pjesme u izboru preveo je N. Šop.

² Isp. V. Gortan, Dubrovnik u Đurđevićevoj zbirci latinskih pjesama, *Živa Antika* IV 1, Skopje 1954, str. 188—191.

pitomaca obuzetih strahom jer se požar zbog vjetra naglo širio. Za sebe kaže da je tom prilikom, kad se vatra približila njegovoj sobi i kad ga je već gušio dim, odmah pograbio svoje knjige i pjesme pa nastavlja (st. 59—60):

„*Pergite vos mecum*” dixi „*mea gaudia Musae,
Nam reliquis careo nec caruisse pudet.*”

„Bježite sa mnom” uzviknuh „o radosti moje, o Muze,
Ničega nemam do vas, nemam i nije me stid³.”)

Odatle što su obojica imala neprilike, jedan s poplavom, a drugi s požarom, pjesnik šaljivo zaključuje da je to bez sumnje odredila sudbina kako bi još više učvrstila njihovo prijateljstvo. Da bi primjerima potvrdio kako prijatelji često zajednički podnose nesretan udes, navodi iz antičkog mita tri para prisnih prijatelja: Eurijala i Niza, Ahileja i Patrokla, Oresta i Pilada. Kako je pjesma datirana godinom 1703, najvjerojatnije je te godine došlo i do poplave Tibera u Rimu i do požara u Ilirskom kolegiju u Loretu.

XIV — CUM AUCTOR ABSOLUTO PHILOSOPHIAE TRIENNIO AD PROPUGNANDAS PUBLICE THESES ELECTUS ESSET ET A POETICO OTIO AVULSUS.

(Kad je pjesnik, završivši trogodišnji studij filozofije, bio izabran da javno brani teze i bio otrgnut od pjesničke dokolice.)

U samom naslovu te elegije Đurđević se tuži što će se zbog obrane zadanih mu filozofskih teza neko vrijeme morati odreći svoga najmilijeg posla — službe Muzama. Već prvi stihovi izriču njegovu ljutnju i ogorčenje:

*Men saevae ulterius vexabit virga Stagyrae,
Ulla nec ingrati meta laboris erit?*

(Zar će me bijesne Stagire sad nanovo mučiti šiba,
Stoji li ikakav kraj tvrdome naporu mom?)

Pod *virga Stagyrae* misli na Aristotela kojemu je Stagira bila rodno mjesto. Aristotel je spomenut odmah u početku jer se skolastička filozofija, kako je poznato, uglavnom oslanjala na toga grčkog filozofa. U svojem neraspoloženju prema filozofiji pjesnik na njezin račun hvali poeziju. Zato ističe kako su i neki filozofi svoje misli zaodijevali u pjesničko ruho. Ujedno upozorava na činjenicu da Aleksandar Veliki nije na vojnama nosio sa sobom Aristotelove spise, nego Homerovu Ilijadu. Na jednom mjestu (st. 39—40) preoštro izražava suprotnost između filozofa i pjesnika:

³ Svi prijevodi Đurđevićevih stihova u ovom članku potječu iz pera pjesnika Nikole Šopa.

*Illi indigestos lapides et monstra loquuntur,
E nostro Sophie cultior ore venit.*

(Oni nesuvisle riječi i misli čudovišne zборе,
Naših sa usana pak skladnija toči se riječ.)

Đurđević tvrdi da pjesništvo nije za nj neka površna zabava, nego plemenit i ozbiljan posao (st. 19—20):

*Non est hoc levibus, non est insistere curis,
Credite, carminibus nobile pondus inest.*

To je i dokazao, i to više pjesmama na našem jeziku nego na latinskom.

LIX — DUM AUCTOR OSCULARETUR PEDES PONTIFICIS.
(Dok je pjesnik cjelivao papine noge.)

Iz tog epigrama doznajemo da je Đurđević, vjerojatno kao mlad isusovac, imao jednom priliku da se pokloni papi i da mu poljubi noge. To je na nj kao redovnika ostavilo tako snažan utisak da je odlučio ovjekovječiti tu zgodu stihovima. Prikaz svoga zanosa zaključuje izjavom da je poklon papi za nj vredniji od svega:

*Sint aliis fastus, aliis sint culmina curae,
Culmina dum superet procubuisse meum.*

XCVI — IN BARDOCUCULLUM, POETAE OBTRACTATOREM
(Protiv Bardokukula, pjesnikova ocrnjivača)

U oštrom i zajedljivom epigramu Đurđević uzima na nišan nekoga koji ga je omalovažavao i ogovarao. Naziva ga pseudonimom *Bardocucullus*. Ta se riječ javlja kod Marcijala (1, 53, 5) kao opća imenica sa značenjem: kabanica od prosta sukna. Toga svog protivnika uspoređuje pjesnik sa životinjama što gmižu po zemlji, kojima je smrad najpouzdanija zaštita od neprijatelja. Ta ništarija uzalud nastoji da ga Đurđević napadne pod pravim imenom. On ga ostavlja u anonimnosti izjavljujući (st. 13—14):

*Non mihi sum vilis, non est mihi vilis Apollo,
Sordeat ut tali vulnere nostra manus.*

(Nisam tako baš jeftin, nit jeftina pjesma je moja,
Ruke da gnusim u tvoj tako oduran kal.)

Teško je utvrditi koga je to Đurđević nazvao tako čudnim imenom *Bardocucullus*.

CII — CUM AUCTOR DENTES FREGISSET CUIDAM
AULAE ROMANAE OBTRACTATORI.

(Kad je pjesnik polomio zube nekom
psovaču rimske kurije.)

U toj pjesmi spjevanoj u falečkom jedanaestercu pjesnik iznosi kako je nekom opadaču rimske kurije, kojega naziva

Selijem, sasuo zube u grlo. Za sebe s ponosom kaže (st. 18—21):

*Aris pro Latiis steti caputque
Cognatum superis sacrasque leges
Et normam venerabilis palati
Robusta pietate vindicavi.*

(Staduh pred svetištem lacijskim i glavu vrhovnu,
Jednaku bogu, i svete zakone
I nepogrešivost poštovane palače
Osvetih snagom šakate ljubavi.)

Đurđević se ponosi što je tom Seliju polomio zube i natjerao ga da ih proguta kako bi mu u utrobi grizli jetru i slezenu. Hvastavo ističe da je ušutkao moćna protivnika i zaslužio da mu Rim priredi svečano slavlje kakvo su u prošlosti nakon odlučnih pobjeda dobivali trijumfatori. Zanimljiv je Đurđevićev izbor pobijeđenih neprijatelja Rima koji su kao zarobljenici vođeni u trijumfu: makedonski kralj Perzej, pretendent na prijestolje u Judeji Aristobul, numidski kralj Jugurta i vandalski kralj Gelimer. Ovoga posljednjega vodio je zarobljena u svome trijumfu Belizar, Justinijanov vojskovođa, ali ne u Rimu, nego u Carigradu.

Ne zna se tko se krije pod pseudonimom Selije.

CXXVIII — IN QUODAM POETICO SIMPOSIO OTIOSORUM RAGUSII AUCTOR PROPOSUIT LINGUAM SALITAM.

(Na nekoj pjesničkoj gozbi Ispraznih u Dubrovniku
pjesnik je ponudio slani jezik.)

Đurđević je rano postao članom dubrovačke književne akademije Ispraznih⁴, a bio je neko vrijeme i njezin predsjednik. Uz radne sastanke članovi su često održavali i zajedničke gozbe. Za takvu jednu priliku pjesnik je za svoje kolege priredio slani jezik junice i o tome spjevao šaljiv epigram koji se započinje (st. 1—2):

*Munera parva dabo, sed non spernenda poetis,
Namque est pro merito muneris ipse sapor.*

(Neznatan dar ću vam dati, al' pjesniku nije na odmet,
Jer već po mirisu svom ovo od cijene je dar.)

Taj je jezik pripadao junici, koja je, kaže pjesnik, pasla na zemlji natopljenoj krvlju Marka Kraljevića i plodnoj od pepela kraljevske loze Nemanjića (st. 7—8):

*Illa Craiovichii pinguem de sanguine Marci
Nemanidumque rogis saepe totondit humum.*

⁴ Isp. M. Deanović, Odrzi talijanske akademije „degli Arcadi“ preko Jadrana, II dio, Rad 250, Zagreb 1934, str. 135 i d.

Doduše izvana je čađav od dima, ali je iznutra divne rumene boje i tako sočan da bi bio poslastica i za samog Apolona.

Čitav je taj epigram protkan vedrim humorom koji posebno dolazi do izražaja u obilju pojedinosti pri opisu toga gurmanskog specijaliteta.

CXXXI — DE SANGUINE DIVI IOANNIS BAPTISTAE
LIQUESCENTE AD VERBA EVANGELII
DE EIUS MARTYRIO

(O krvi sv. Ivana Krstitelja koja se topila na riječi
evanđelja o njegovoj mučeničkoj smrti)

U toj odi spjevanoj u jampskoj epodi Đurđević zahvaljuje svojem prijatelju isusovcu Mihovilu Mondegaju što ga je pozvao u Napulj i tako mu omogućio da vidi „čudo“, naime kako se zgrušana krv sv. Ivana Krstitelja topila kad je svećenik čitao evanđelje o njegovoj mučeničkoj smrti, koju je pretrpio zbog Salome. U prvom dijelu te pjesme oštro napada Salomu koja je kao nagradu za svoj ples zatražila i dobila od kralja Heroda Antipe glavu sv. Ivana Krstitelja.

CXXXII — AD VINCENTIUM PETROVIUM ELEGIA
(Elegija upravljena Vinku Petroviću)

Đurđevića je, kako je poznato, dubrovački senat god. 1710. prognao s teritorija Republike zato što je radio na tome da se dubrovačka benediktinska kongregacija spoji s maticom u Monte Cassinu. Istom posredovanjem pape Klementa XI dopušten mu je povratak u Dubrovnik. Svoje gotovo dvogodišnje progonstvo proveo je u Rimu, u nekim manjim mjestima južne Italije i konačno u Napulju. Kao prognanik upravlja elegiju prianom prijatelju Vinku Petroviću tužeći se na svoj udes sličan Ovidijevu. Svoj povrijeđeni ponos ovako prikazuje (st. 9—10):

*Sum laesus, fateor, non quod me laeserit hostis,
Verum quod me hostis laedere crediderit.*

(Priznajem, povrijeđen jesam, al' ne što dušman me rani,
Nego što mišljaše on da me je ranio grub.)

Pjesnik je ljut i ogorčen pa kaže kako bi mu više odgovarali žučljivi jambi nego nježna elegija. Pripovijedajući svome prijatelju kako mnogo putuje, pjesnik navodi čitav niz južnoitaljskih gradova ističući ukratko po čemu su glasoviti. Tu se spominju: Sipunt, Baril, Tarent, Brindisi, Vigilije, Monopoli, Melfikt, Tran, Venuzija, Abela, Bari, Lupije i Hidrunt. Toliko je oduševljen prošlošću Italije da kaže (st. 35):

Nec locus est, aliquem qui non meruisset Homerum.
(Nema tu mjesta koje zavrijedilo ne bi Homera.)

Kad je sve to vidio, Dubrovnik mu se učinio nevrijednim, što je ovako izrazio (st. 56):

Vidimus et puduit, nostra Rhacusa, tui.
(Vidjeh i, Dubrovniče moj, stid me je tebe i sram.)

Na Petrovićevo pitanje kako provodi dane u tuđini pjesnik odgovara (st. 25—28):

Dicam: Plaudo mihi rigidamque irrideo sortem,
Compatior patriae temporibusque suis.

Quod sacro superest, do Musis, caetera somno,
Laute coeno, nimis ludo, laboro parum.

(Reći ću: Sobom se dičim, a krutu ismijavam sudbu,
Supatim s domom i svim vremenom njegovim zlim.

Vrijeme van službe Muzama dajem, a ostalo spavam,
Gostim se, šalim se sved, neradan provodim čas.)

Iz tih bi se riječi moglo zaključiti da se Đurđević u progonstvu dobro snašao i da uopće ne žali za zavičajem, ali konac te elegije, gdje se ističe papino zauzimanje za njegov povratak kući, jasno pokazuje kako jedva čeka da se opet nađe u Dubrovniku.

On je i inače poznat kao vatreni rodoljub. Dovoljno je pročitati stihove 84—95 njegove pjesme IN LAUDEM NICOLAI VITI GOZZII, ASTRONOMI RAGUSINI, POEMATIIUM, gdje o svojoj domovini između ostaloga kaže da je slobodna kraljica među okovanim sestrama, da u svijetu uživa velik ugled i da svoju šiju nije podvrgla ni pod čiji jaram. To je doista krasna pohvala.

Zagreb.

V. Gortan.

RIASSUNTO

V. Gortan: IGNAZIO ĐURĐEVIĆ SOPRA SE STESSO NEI SUOI
POETICI LUSUS VARII

L'autore dell'articolo mette in rilievo i dati autobiografici che si possono ricavare dalla raccolta di poesie latine intitolata POETICI LUSUS VARII dello scrittore croato Ignazio Đurđević di Ragusa, che scriveva anche in latino. Questi dati si trovano in una missiva, due elegie, due odi e tre epigrammi.